

Interview met Gerrit Jan Leferink

Ewout van der Horst - Markelo 23 september 2014

Gerrit Jan Leferink (Markelo 15 juni 1931) werkte zijn hele loopbaan in de zuivelindustrie: van hulpje in de lokale melkfabriek tot pr-functionaris op het hoofdkantoor van Coberco in Zutphen. In 1958 trouwde hij met Hanna Worsink (Markelo 29 januari 1934). Het echtpaar heeft drie zoons en zes kleinkinderen.

'Ik ben geboren en getogen in Markelo. Mijn familie heeft hier, zover we kunnen nagaan, altijd gewoond. We hadden een boerderij net buiten het dorp. Ik was de oudste thuis. Na mij kwamen nog zes broers. Tussen mij en de jongste zit 25 jaar verschil. We hadden maar zes koeien en zeven bunder land. Mijn vader heeft jarenlang bij de coöperatieve landbouwvereniging gewerkt. Hij was molenaar: maalde het graan met behulp van machines. Mijn grootvader deed de boerderij. Als wij uit school kwamen, moesten we eerst aan het werk, voordat we mochten gaan spelen. In 1944 toen de Duitsers de school in beslag namen, ben ik van school afgekomen. Ik zat in de achtste klas. Ik heb toen een jaar thuis op de boerderij geholpen.

Ik heb nooit belangstelling gehad om het bedrijf van mijn ouders over te nemen. Twee broers van mij zijn wel naar de Landbouwschool gegaan, maar zagen het later toch niet zitten om boer te worden. Het bedrijf was veel te klein. Veel kinderen van boeren met vijf of zes koetjes zagen het in die tijd echt niet zitten om boer te worden. Mijn ouders werden intussen allebei steeds zeker. Mijn vader had last van stoflongen door het werk bij de coöperatie. Beginjaren '60 kwam er een regeling voor kleine boeren om uit te treden. Van die regeling heeft mijn vader gebruik gemaakt. Een boer die moest uitwijken voor uitbreiding van Markelo heeft de boerderij gekocht. Mijn ouders hebben nog een tijd in een huisje bij de televisietoren gewoond.

Ik wilde na de oorlog eigenlijk naar de Ambachtschool om timmerman te worden. Maar mijn ouders zeiden: "Ach timmerlui verdienen nog geen droog brood." Zij dachten nog in termen van de jaren '30. Ze hadden helemaal niet in de gaten wat er allemaal kapot was door de oorlog en dat Nederland weer opgebouwd moest worden. Je had geen radio en televisie. De krant kwam nog nauwelijks.

Melkfabriek

Ze vroegen mensen op de zuivelfabriek. Mijn ouders zeiden: "Ga maar naar de coöperatie. Dan houd je altijd werk." De coöperaties stonden goed bekend. Mijn vader kon goed overweg met de directeur van de landbouwvereniging, die weer goed kon met de directeur van de zuivelfabriek. In september 1945 ben ik aangenomen en in maart 1946 kon ik beginnen. Ik was nog maar 14 jaar. Ik moest een speciale vergunning halen bij de gemeente, omdat je volgens de Kinderwet van Van Houten niet voor je 15de mocht werken.

De coöperatie was opgericht in 1907. De firma Stokkenreef had op dat moment in Markelo een particuliere malerij en zuivelfabriek, met een winkel in koloniale waren en een café erbij. Als een boer een keer ergens anders inkopen had gedaan, dan had hij prompt een lager vetgehalte. “Ja, je hebt geen goed meel gebruikt.” Daarom zijn de boeren begonnen met coöperaties. Ze hebben hier alles van Stokkenreef opgekocht. De coöperatie was alleen op Markelo en omgeving gericht. In 1922 zijn de maalterij en zuivelfabriek gescheiden. De directeur van de zuivelfabriek, Neef, was een echte Fries. Er werd alleen boter gemaakt. Alle boter ging naar Zutphen. Daar was een gezamenlijk verkooppunt van de coöperatieve melkfabrieken. De meest boter ging naar Engeland.

Toen ik op de fabriek kwam, moest ik van alles en nog wat aanpakken. De directeur zei: “Je lijkt mij wel een handig ventje. Je moet alles maar leren.” Ik heb gewerkt als machinist en centrifugist in de botermakerij, op het laboratorium en op het kantoor. Mijn eerste werkdag werd ik naar het tanklokaal gebracht. De koeler was in de oorlogsjaren kapot gevoren. De plaatsvervangend machinist nam mij mee naar boven en zei: “Hier staat de koeler. Die gaten moet je dichtstoppen met poetskatoen. Om 8 uur komt de melk.” Dus ik aan het stoppen. Om 8 uur was ik nog niet klaar. Er kwam ineens melk aangestroomd. Het liep mij via de mouwen de *overall* in. De collega’s hadden de grootste schik. Dat was mijn eerste ervaring in de zuivel. Dat vergeet ik nooit weer.

Er was nog maar weinig melk na de oorlog. De Duitsers hadden veel vee in beslag genomen. Wij hadden nog maar drie koeien thuis. Kalveren of pinken waren soms clandestien geslacht. De koeien gaven ook weinig, omdat er amper bijvoer was. Ze leefden van gras en hooi. Lijnkoeken enz. waren niet meer te krijgen. Voordat alles weer opgebouwd was, was je 2 jaar verder.

Er werkte zo’n tien man op de fabriek. De melkritten werden aanbesteed. Iedereen kon zich erop inschrijven. De goedkoopste inschrijver kreeg de melkrit. De aanbesteding was elk jaar in oktober. Dat was altijd een hele *happening*. De melkboeren moesten briefjes inleveren. De boeren die de ritten hadden gekregen, gingen met elkaar naar de overkant om een borreltje te drinken in het Wapen van Markelo. Er was één boer bij die altijd heel laag inschreef. Die redeneerde: “Als ik naar Markelo rijd, moet ik toch weer naar huis.” Die tijd rekende hij dan niet.

Op zondag werd er geen melk afgehaald. Melk die niet goed wordt gekoeld verzuurt. Vroeger hingen de boeren de melk daarom ’s zondags in de put. Elke maandagochtend stond je op het bordes waar de bussen aankwamen met een alcoholmeter om de melk te controleren op zuurtegraad. Als je zure melk vermengd met een beetje alcohol gaat het schiften. Je doopte de meter in de melk. Dan kwam er een beetje melk in een buisje waar een beetje alcohol in zit. Je wist precies welke boeren zure melk hadden. Die pikte je er als eerste uit. Die bussen werden voorzien van een briefje en gingen terug naar de boer. Daar waren de boeren niet blij mee. Sommige boeren stuurden de melk de andere dag weer mee. Daarom controleerden we ook op dinsdag. We hadden een lijstje van boeren die je in de gaten moest houden.

Het heeft hier heel lang geduurd voordat er ook op zondag melk gehaald werd. Wij hadden hier te maken met de buurschap Elsen, waar men nogal zwaar op de hand was. Op het laatst is het toch doorgegaan, omdat er teveel zure melk was. Er kwam steeds meer melk. De boeren hadden tien tot

twalf bussen staan. Die konden ze niet meer koelen. Toen kreeg je nog de ringleiding waarmee je water langs de bussen kon leiden. Maar als je dan niet roert, blijft alleen de buitenkant koel. Dat vergaten ze dan weer en hadden ze alsnog zure melk. Toen is men ook op zondag gaan rijden. Er was één boer die daaraan niet mee wilde doen, totdat hij ook teveel zure melk had. Toen kon het ineens wel.

De meest melkfabrieken waren coöperatief. In Rijssen zat een particuliere melkfabriek. Er waren boeren die niet aan de coöperatie wilden leveren, vooral in de behoudende streken. Ze wilden min of meer onafhankelijk blijven. Die mensen vergaten dat ze vroeger niets te kiezen hadden. Je zat onder de knoet van de particulier.

In 1947 moest iemand die op kantoor zat in militaire dienst. Toen hebben ze een ander aangenomen, maar die moest even later ook in dienst. Ze zijn allebei naar Indië gezonden. Zodoende kwam ik op kantoor. De eerste dag moest ik alleen maar bonnen plakken. Alles was toen nog op de bon. Ik moest ook helpen met het melkgeld uitrekenen en lonen van het personeel. Eens in de 14 dagen werden de boeren uitbetaald. Dan kreeg ik een aktentas mee en liep ik naar de Boerenleenbank 100 meter verderop om 50.000 gulden op te halen. Daar liep je zo mee over straat. Dat kon toen allemaal nog. Het melkgeld ging in enveloppen met de melkrijders mee. Het werd meestal onder het deksel van een melkbus geklemd. Soms brachten de melkrijders het aan huis. Dan kregen ze een borrel.

Hoofd veeverbetering

In 1948 kwamen de Marshallgelden. Wij kregen geld voor de bestrijding van rundertuberculose. Er waren veel mensen met tuberculose. Dat kwam door de koeien. Toen is de afdeling veeverbetering opgericht. In Twente waren enkele fabrieken meer die de veeverbetering onder hun hoede namen. De controleur van het laboratorium werd hoofd van de veeverbetering. Toen hij een paar jaar later met pensioen ging, ben ik hem opgevolgd. Ik had genoeg van het domme kantoorwerk. Die nieuwe functie was veel meer praktijkgericht. Je kwam meer met mensen in aanraking.

Voor de tuberculosebestrijding moeste we alle koeien vastleggen op een registratiekaart met een schets van hoe de koe er uitzag. We hadden veel te maken met de dierenartsen. Zij gaven een spuitje en kwamen na 3 dagen kijken of er een knobbeltje zat. Dan waren ze besmet en moest de boer de koe opruimen. Die gingen meestal naar de slacht. Als een bedrijf tbc vrij was, kregen ze een bewijs zodat ze koeien konden verkopen. Dat werd gecoördineerd door de Gezondheidsdienst voor Dieren in Zwolle. Later kregen we ook de bestrijding van Abortus Bang, mond en klauwzeer en runderhorzel op ons bordje.

Van de afgeleverde melk werd elke dag een monster genomen. Deze monsters werden één keer in de 14 dagen worden onderzocht op het vetgehalte. De boeren kregen uitbetaald op basis van de hoeveelheid geleverde melk en het vetgehalte. Later kwam hier het eiwitgehalte bij. Toen gebeurde het onderzoek op het centrale lab in Zutphen. Elk jaar maakten we een jaarverslag voor de boeren met een rangnummer hoe ze ervoor stonden. Dat ging op basis van de gemiddelde vetopbrengst

keer het aantal geproduceerde liters. Dat werkte heel goed. Alle boeren wilden graag bovenaan staan.

Onze mensen gingen ook de boer op voor kwaliteitsonderzoek. Wij hadden een goede melkwinningsadviseur die de boeren vertelde hoe ze de kwaliteit van de melk konden verbeteren. Als de kwaliteit van de melk haperde, kreeg hij een seintje van het lab. Dan ging hij naar die boer toe. Hij nam dan monsters en keek of alles schoon was. De eerste melkmachines die toen kwamen, lieten ook nog wel eens te wensen over. In het begin glimt alles nog, maar na een jaar niet meer. Dan moet het wel schoon gemaakt worden. We hebben steeds op hygiëne gehamerd.

Onze afdeling organiseerde ook de jaarlijkse fokveedag. We hebben wel eens dagen gehad met 400 tot 500 koeien. Dat was een hele heisa. Je moest ook nog een catalogus maken. Dat ging nog met stencils. In die tijd hadden de Markelose boeren allemaal roodbont Maas Rijn en IJsselvee. De allerbeste koe van Nederland kwam ook uit Markelo. Dat was Kaatje 5. Die was van mijn schoonouders. Ze won 2 jaar achter elkaar op de fokveedag in Markelo. Toen deed ook mee op de regionale fokveedag in Deventer. Met succes. Eens in de 5 jaar was er landelijke fokveedag van het Nederlands Rundvee Stamboek in Den Bosch. Ook daar sleepte Kaatje 5 de eerste prijs in de wacht.

Er was hier wel een aparte fokvereniging, maar de administratie daarvan was bij ons ondergebracht. Wij zorgden ervoor dat het papierwerk op orde was, maar de boeren moesten zelf fokken. Er waren hier verschillende stierhouderijen. Die stieren stonden gewoon bij de boeren op stal. Daar kon je met je tochtige koe naar toe. Er heeft hier ooit een hele goede stier gestaan van Bredenoort uit Welsum: Prins, een heel bekende fokstier. De stierhouderijen moesten een boek bijhouden welke boeren wanneer waren langs geweest. Aan de hand van dat boek en de kalverschetsen konden wij controleren van welke stieren die kalveren kwamen. Er mocht wel een paar dagen verschil tussen de dekking en geboorte zitten, maar niet teveel. Na de komst van het KI station in Holten verdwenen de stierhouderijen. Vrijwel niemand liet zijn koe meer bij de stier dekken.

De meeste boeren stonden wel open voor onze adviezen. Een enkeling wilde niets aannemen, maar die scheidde er vanzelf mee uit. Die kende je ook wel. Omdat je hier geboren bent, ken je de bevolking van A tot Z. Je kwam veel bij de boeren, dus je wist precies hoe je ze aan moest pakken. Soms met een mop of gewoon door te luisteren. Ik kon ook met de boeren in Elsen [richting Rijssen] hartstikke goed overweg. Je moest alleen niet over het geloof beginnen. Echte problemen heb ik eigenlijk nooit meegemaakt.

De ouden konden de ontwikkelingen gewoon niet bijhouden. Ik heb ook wel eens gezegd dat ze er beter mee konden ophouden, zeker als ze geen opvolger hadden. Toen kon je nog stoppen zonder al te veel schulden. Het was triest, maar vaak kon het niet anders. Dan spelen er allerlei emoties, waarmee men niet altijd goed kan omgaan. Maar er waren ook boeren bij die later zeiden: "Dat had ik 10 jaar eerder moeten doen."

Het was de periode dat Mansholt minister van Landbouw was. In 1957 is Mansholt nog in Markelo geweest. Toen bestonden drie coöperaties 50 jaar: de zuivelfabriek, de landbouwvereniging en de Boerenleenbank. We hebben een weeklang feest georganiseerd. Het 10-jarig bestaan van de

Plattelandsjongerenvereniging Nederland werd hier ook gevierd. Op de Plattelandsjongerendag is Mansholt komen spreken. Koningin Juliana en Prinses Beatrix waren er ook. Mansholt was toen nog dé man. Hij genoot veel aanzien. Hij had een goed verhaal en zei toen al: "Veeboeren moeten vee houden en varkensboeren varkens." Hij wilde van het gemengde bedrijf af. Het was een Groninger boer. Kleiboeren denken heel anders dan zandboeren: groter! Bij het diner zat ik naast Beatrix. We kregen het over de bruiloften van vroeger.

In 1961 is besloten om over te gaan op de productie van kaas. Daarvoor is een nieuwe fabriek gebouwd, die in '64 van start ging. Er kwam steeds meer melk. Er moest sowieso geïnvesteerd worden. De directeur zag wel wat in kaas. Hij heeft de boeren zover gekregen dat ze een nieuwe moderne fabriek gebouwd hebben. Die overgang pakte goed uit. Ze maakten er prima kaas. Onze directeur ging elke vrijdag naar de kaasbeurs in Leeuwarden waar hij onze kaas verkocht.

Beginjaren '70 hadden we in Markelo nog 600 boeren die melk leverden. Er waren boeren bij met één of twee koetjes. Op een gegeven moment vroeg het bestuur mij te onderzoeken hoeveel boeren er nog zouden overblijven. Daar heb ik een heel rapport van gemaakt. Er stonden heel veel veranderingen te gebeuren. Ik heb gezegd dat er na 10 jaar van die 600 boeren er nog honderd over waren. Dat is niet helemaal uitgekomen. Het waren er ruim 150, geloof ik. Toen het rapport in het bestuur kwam, werd ik direct op het matje geroepen. "Waar haal je die gegevens vandaan?" Ik zeg: "Begin hier maar eens in het dorp." Waar nu de fietsenmakerij is, zat een boer met één koe. Ik noemde de hele melkriet op en zei: "Daar blijven er maar drie van over."

Ik was op bezoek geweest in Brabant. Die boeren hadden al ligboxenstallen en melktanks. Mijn eigen zwager zei ook: "Die Brabanders doen maar." Ik zei: "Herman, zo is het niet. Net zo goed als de tractor kwam, net zo goed als de melkmachine kwam, komt dit er ook aan. Dat houd je niet tegen." De eerste vooruitstrevende boeren zetten niet lang daarna hier ook een ligboxenstal. Als je niet in die ontwikkeling meeging, was het einde verhaal. Dat hadden de boeren ook wel door.

Coberco

Het was net in de periode dat Coberco in oprichting was. Coberco is ontstaan uit de Comego, de Berkelstroom en de Condensfabriek. Comego is opgericht in '47. Er kwam toen steeds meer melk, die naar het Westen gebracht moest worden. Comego regelde de verkoop van de melk voor al die kleine fabrieken. Toen de melkstroom verder toenam, is poederfabriek De Berkelstroom in Lochem opgericht. Later is er ook nog een Condensfabriek in Deventer gebouwd. Deze drie zuivelorganisaties werkten apart van elkaar. In 1968 hebben de boeren in Gelderland en Overijssel gezegd: "We gaan één organisatie vormen." Dat werd Coberco.

Ons bestuur wilde weten hoe de boeren er over dachten: "Kunnen we alleen blijven staan als fabriek of niet?" Een aantal oudere mensen was overal tegen. "Maarkel moet Maarkel blijven." Maar de meeste boeren waren voor. De jongere boeren zeiden: "Al storten ze de melk in de IJssel, als ik mijn geld maar krijg!" Eind 1972 is de fabriek overgestapt naar Coberco. De hele handel is overgedragen,

zoals de meeste fabrieken dat hebben gedaan. Enkele fabrieken zoals in Heino en Zwolle zijn zelfstandig gebleven, met alle schulden en lasten van dien. Na de overstap naar Coberco is hier de fabriek gemoderniseerd. Men is overgegaan op andere kaassoorten. We maakten vierkante en ronde kazen. Toen is men kazen in de vorm van een brood gaan maken.

Het hoofdkantoor van Coberco kwam in Zutphen. Dat moest bemand worden. Alle fabrieken werden afgestroopt op zoek naar personeel. De directeuren konden opgeven wie geschikt waren. Dat zat ik ook tussen. Ik kon goed organiseren en met mensen omgaan. In 1973 ben ik overgeplaatst naar Zutphen, waar ik plaatsvervangend directiesecretaris en als pr-medewerker aan de slag ging. Ik zag al wel aankomen dat al die kleine organisaties opgedoekt zouden worden. Je moet de vakbladen goed bijhouden. Ik kijk iedere morgen nog altijd vier, vijf kranten na op de Ipad.

Als vervangend directiesecretaris moest ik invallen bij vergaderingen van de directie of het bestuur als de eerste secretaris niet kon. Voor de pr kwam ik bij boeren in heel Gelderland en Overijssel. Ik deed de voorlichting, maakte een ledenblad en een personeelsblad. Ik heb veel diaserie's gemaakt over kwaliteitsverbetering van de melk. Dat was hard nodig. Vooral de kleine boeren konden daarin niet meekomen. Ik maakte dia's en schreef daar teksten bij, die ik in Hilversum liet inspreken. Van zo'n serie maakten we vijf kopieën, die de directeuren 's avonds mee op pad namen als de boeren een vergadering hadden.

Wij hadden één afdeling die zich speciaal met de boeren bezighield. Ik ging vaak op pad met de directeur van die afdeling. Dat was een mooie man. Hij zei tegen de vertegenwoordigers: "Je hoeft naar mij niet te luisteren, als je maar doet wat ik zeg." Ik kwam in Zutphen wel minder bij de boeren over de vloer dan in Markelo. Ik ging er vooral op uit voor artikelen in het ledenblad. Toen de melktanks in zwang kwamen en Coberco geen melkbussen meer wilde ophalen, heb ik nog een artikel geschreven over kleine boeren in Duitsland en België die een kleine melktank hadden. Zo'n tank konden de boeren redelijk goedkoop van de Coberco huren.

Als er moeilijkheden met boeren waren, moest ik erheen. Zo was er een boer in Balkbrug die niets van de melktank wilde weten. Zelfs de directeur was er al naar toe geweest. Toen kreeg ik hem op het bord. Hij had de melk al in de sloot gegooid, omdat Coberco die niet meer wilde ophalen. De kwaliteit van zijn melk was waardeloos. Er stond een groot stuk in de Telegraaf. Ik ging er naar toe. Eerst gewoon eens wat gepraat. Ik begon in het dialect. Wat bleek uiteindelijk? Zijn bedrijf was niet levensvatbaar, dat gaf hij wel toe, maar zei hij: "Ze willen mij dwingen. Je moet het en dat doe ik niet." Zo kwam het over. Ik heb er de hele middag gezeten. Zijn dochter was vermoord en zijn vrouw had daar nog steeds veel moeite mee. Hij heeft mij de kamer van zijn dochter laten zien en van zijn zoon, die studeerde voor kunstschilder. Toen ik wegging, zei hij: "Met jou kan ik praten. Het komt wel voor elkaar." De andere morgen vroegen ze op de zaak hoe het was gegaan. Ik zei: "Jullie kunnen niet luisteren. Je moet de achtergronden kennen."

Ik organiseerde vaak excursies voor boeren naar de fabrieken. Dan moest ik er eerst even naar toe om te kijken of alles een beetje schoon was. Ik heb wel eens tegen een directeur gezegd: "Jij moest

eigenlijk elke week een excursie hebben.” Dat werd mij niet in dank afgenomen, maar het was wel. Hij had overal rotzooi liggen.

Ik heb ook heel veel avonden verzorgd voor plattelandsvrouwen. Dat was het mooiste wat er is. Altijd kwam er na afloop wel één bij je die vroeger in Markelo had gewoond of daar iemand kende. Ik liet een diaserie zien over hoe er vroeger kaas gemaakt werd en hoe dat nu gebeurt. Hetzelfde met melken en boter maken. Zo liet ik zien hoe modern Coberco te werk ging. Ik nam voor al die vrouwen een bakje kwark mee van onze fabriek in Borne. Onze chauffeur bracht die langs. Je gaf ze een gezellige avond én een stukje opvoeding. Toen hadden de vrouwen nog wel wat invloed op de kwaliteit van de melk. Tegenwoordig zie je de vrouwen amper meer in de melkstal.

Ik heb tot 1990 in Zutphen gewerkt. Ik ben met 59 jaar met pensioen gegaan. Als ik tot 65 jaar had gewerkt, had ik 50 dienstjaren gehad. Ik vond het altijd heel mooi werk. Je kwam overal en nergens. De mensen zeiden wel eens: “In Zutphen zitten zoveel van die opvreTERS.” Dan zei ik: “Jij zou met je busje melk maar eens de straat op moeten om dat te verkopen. Dat lukt je niet. Daar heb je ons voor nodig.” Er moest heel wat gebeuren voordat je een eindproduct in handen had.

Schaalvergroting

Toen ik in 1973 in Zutphen kwam, hadden we 43 fabrieken. Elk jaar gingen er vier of vijf dicht. Als ik bij zo'n kleine fabriek kwam, zeiden ze: “Oh, we zullen wel gauw dicht gaan. Je maakt overal foto's van.” Dat was ook zo. Ik zag alle stukken van het hoofdbestuur. Achter elkaar gingen ze dicht. Ze konden de melk niet meer verwerken. Dan moest er zoveel geïnvesteerd worden. Dat kon gewoon niet uit. Als je vijf verschillende kaasfabriekjes hebt, heb je ook vijf verschillende soorten kwaliteit. Een grote fabriek met één soort product heeft altijd dezelfde kwaliteit. Dat heb je nodig voor de export.

De fabriek in Markelo is in het jaar 2000 gesloten. Er kwam een grote nieuwe kaasfabriek in Winterswijk, maar die is inmiddels ook al weer gesloten. In Overijssel is alleen de kaasfabriek van Balkbrug is nog over. De zuivelfabriek van Markelo is aangekocht door de eigenaar van een grote dancing, wat die er mee wilde is nooit duidelijk geworden. Die grote dancing is inmiddels ook failliet gegaan. De gemeente is nu bezig de fabriek aan te kopen. Dan zal die wel afgebroken worden. De coöperatie in Markelo is samengegaan met Nijkerk. Anders was de fabriek hier waarschijnlijk ook gesloten. Daar was wel sprake van, maar toen kwam de mond en klauwzeer en andere dierziekten. Toen zijn ze hier voer voor varkens gaan maken en in Nijkerk voor koeien, want het melkvee en de varkens mochten niet meer met elkaar in aanraking komen. Eigenlijk hoopte heel Markelo vanwege de stankoverlast dat de fabriek dicht zou gaan.

Ik denk dat er op den duur toch wel een kentering komt in de schaalvergroting binnen de landbouw. Ten eerste: het aantal mensen dat minder vlees eet groeit. Neem de varkensindustrie. Dat zijn enorme bedrijven. Er is veel gedoe met penicilline. In die grote stallen mengen ze standaard wat penicilline door het voer. Dat willen de mensen niet meer. Ten tweede: de mest. Die moet je wel op

kwijt kunnen. Er is niet een oneindige hoeveelheid grond beschikbaar. Het afvoeren van mest kost handenvol geld. Ten derde: we zijn afhankelijk van de export. Er hoeft maar één land de grenzen te sluiten voor onze producten en we zitten al in de problemen. Ik denk dat er een kentering komt. Er zijn ook steeds meer streekproducten op zuivelgebied.

Nabuurschap

Ik ben opgegroeid in een hechte buurschap. Wij hoorden tot buurschap de Achterhoek. Je had er *naobers* en *noodnaobers*. De *noodnaobers*, ongeveer vijf, woonden dicht in de buurt. Als er hulp nodig was, bijvoorbeeld met koekalven, kwam de naaste buur helpen. Als er gedorst moest worden, kwamen de *noodnaobers*. Met trouwen of overlijden hielpen de naaste burens ook mee. De *naobers* kwamen in beeld als er te weinig *noodnaobers* beschikbaar waren. Daar had je er een stuk of tien van. Zij hielpen bijvoorbeeld met het dragen van de lijkst.

Mijn overgrootmoeder was baakster. Als er een kind geboren moest worden, kwam zij helpen. Bij een geboorte werd er een kindervisite gegeven. Dan werden de *noodnaobers* uitgenodigd. Die konden het kind even vasthouden. Heel vroeger kwamen na het slachten de *noodnaobers* ook op visite. Als het varken op de ladder hing, kwamen ze meestal wel even langs voor een borreltje. Vroeger was men niet zo scheutig met de borrels als nu. Voor een huwelijksfeest maakten de burens een boog, die ook onder het genot van een borreltje werd ingewijd. De beide naaste burens gingen de hele dag mee: naar het gemeentehuis en naar de kerk. 's Avonds kwamen de andere *noodnaobers* er ook bij.

Bij een overlijden legden de naaste burens het lijk af. Nu gebeurt dat door de uitvaartverzorger. Vroeger deden de burens dat. Zij gingen ook naar de dokter en het gemeentehuis om het overlijden te melden. Vervolgens kwamen ze met de *naobers* bijeen. Ze hadden een briefje waarop stond wie voor de begrafenis uitgenodigd moest worden. De *naobers* gingen die adressen langs om het overlijden aan te zeggen. Ik herinner mij nog dat mijn vader eens moest rondfietsen om een overlijden aan te zeggen.

Mijn vrouw en ik zijn niet meer op de boerderij getrouwd. Ik heb haar in 1949 leren kennen op een dansavond in het dorp. Ze komt van erve Worsink uit Herike, een oeroude boerderij. We hebben heel lang verkering gehad. Mijn vrouw werkte in een manufacturenzaak. We wilden eerst een eigen huis hebben. Dat hebben we hier laten bouwen. In 1957 zijn we getrouwd. We hebben het feest in het dorp gehouden. We zijn nog wel met de beide naaste burens naar de boerderij van mijn vrouw geweest. Alle deuren zaten op slot. Dan moest je zorgen dat je een fles bij je hebt met een glaasje om te betalen. *Meuten* noemden ze dat.

De *naoberschap* leefde vroeger heel erg. Vooral in de oorlog was je op burenhulp aangewezen. Ik kan mij dat nog goed herinneren. Nu hebben ze het al over *naoberschap* als een buurman een eindje verderop jouw even helpt. Dat heeft niets met vroeger te maken. De meest gebruiken zijn verdwenen. Als er iemand in de buurt overlijdt, staan de twee naast burens nog wel naast de kist. De

VOORUIT- BOEREN

OVERIJSEL 1950-2000

condoleance zelf is bijna altijd in het uitvaartcentrum. Soms helpen de buren nog met broodjes smeren en koffieschenken, maar dat houdt geleidelijk ook op.'

